

Over het thema

Nog niet zo lang geleden schreef de Amerikaanse Diane Ravitch een boek waarin zij het Amerikaanse testsysteem en de gevolgen daarvan op het onderwijs fel bekritiseert. Ondertussen lijken we op het Europese vasteland – uitzonderingen daargelaten – nog steeds stappen te zetten richting een vergelijkbare ‘afrekencultuur’. En ook hier worden de eerste gevolgen zichtbaar. Schoolleiders ageren duidelijk tegen de druk op meetbare opbrengsten (zie hun reactie op de webpoll). Daarnaast constateerde het Vervangingsfonds onlangs voor het eerst sinds jaren een lichte stijging van het ziekteverzuim in het primair onderwijs: de hoge werkdruk en toenemende prestatiedruk worden als belangrijkste factoren genoemd.

Is één en één drie? Schiet het primair onderwijs door? Denk aan de druk op taal- en rekenopbrengsten, de verplichte eindtoets, het predicaat ‘excellent’, het daarbij horende risico op publiekelijke afrekening (het stempel ‘zwak’) en tegelijk de verschuiving richting Passend onderwijs (waardoor meer kinderen in de klas komen die extra begeleiding nodig hebben om goede Cito-score te halen).

In dit nummer leggen wetenschappers uit dat het helemaal niet zo slecht gesteld is met het Nederlandse basisonderwijs, of laten we het voor de grap eens omdraaien: de sector doet het eigenlijk internationaal gezien al heel lang heel goed. Aan de hand van de visie van Ken Robinson wordt uitgelegd waarom het van belang is niet alleen naar taal- en rekenvaardigheden te kijken. Schoolleiders vertellen over hun eigen ervaringen met de afrekencultuur en tot slot spreken ouderorganisaties hun zorg en verwachtingen uit.

Foto: Hans Roggen

Aziatische leerlingen scoren standaard veel hoger dan Nederlandse. Dat blijkt uit internationale onderzoeken zoals PISA. Voor onze minister bleken de uitkomsten van die laatste studie reden om het onderwijsbeleid aan te passen. Op naar het strakke telraam van China?

TEKST DANIËLLA VAN 'T ERVE

Zowel economisch als op het gebied van onderwijs doet Azië het beduidend beter dan Westerse landen. In internationale vergelijkingen, zoals de driejaarlijkse PISA-

‘Nederland scoort steevast fantastisch’

studie, eindigen Japan, Zuid-Korea en Singapore steevast in de top vijf. Nieuwkomer Sjanghai kwam zelfs meteen op de eerste plaats binnen. En ondertussen tuimelt Nederland bijna uit de top tien van de scorelijst. Dat is slecht nieuws voor de Nederlandse ambitie om als kenniseconomie tot de top vijf van de wereld te behoren. Minister Marja van Bijsterveldt greep najaar 2009 de PISA-scores meteen aan om het beleid nog wat aan te scherpen: terug naar de kern en nog meer de focus op taal en rekenen. Een goed voorbeeld van waar de druk van internationale vergelijkingen toe kan leiden. Maar is het wel terecht dat de minister zich laat leiden door een internationale ranglijst?

“Met ambitie is niets mis”, zegt Henno Theisens. Hij is lector Public Management aan de Haagse Hogeschool en was daarvoor werkzaam bij de OESO, de organisatie die het PISA-onderzoek leidt. “Een hoge score op de PISA-ranglijst mag ook best een doel zijn, maar zeggen dat je hierin tot de top 5 wilt horen is niet realistisch. Dan bouw je de teleurstelling al in, terwijl je het als land heel goed doet als je tot de eerste 15 behoort.”

‘DE TOP 5 VAN DE PISA-RANGLIJST IS NIET REALISTISCH’

Privés Het lijkt ook logisch om prestatiegerichter te gaan werken, dat is immers een van de succesfactoren in het Aziatische onderwijs. Alleen schieten ze er daar zo ver in door, dat Nederland dat nooit zou kunnen evenaren, als we dat al zouden willen. Onderwijs is in dat soort landen dé manier om vooruit te komen. Daarbij geldt vaak een afvalstelsel: alleen de besten mogen door. In Singapore worden kinderen om de twee jaar getest, wat bepalend is voor het vervolg. Dat zorgt ook voor *teaching to the test*, kinderen oefenen alleen die stof die in de toets aan bod komt. Na schooltijd krijgen kinderen er standaard nog uren privés. Tot slot is dat wat ouders uitgeven aan onderwijs even groot als wat de overheid investeert. Theisens: “Er wordt dus veel tijd, geld en energie geïnvesteerd om kinderen verder te ...”

brengen. Dat zie ik in Nederland niet zo snel gebeuren.” In veel Oost-Aziatische landen als China, Japan en Zuid-Korea is de cultuur sterk beïnvloed door het confucianisme. “Die cultuur is fundamenteel anders dan de Nederlandse”, vertelt Jaap Scheerens, hoogleraar Onderwijskunde aan de Universiteit Twente en jarenlang nauw betrokken bij het PISA-onderzoek. “Er zijn klassen van vijftig leerlingen, er heerst discipline, de schooltijden zijn langer en het onderwijs wordt anders beleefd: goed willen presteren is simpelweg onderdeel van de cultuur. Die kunnen we en willen we niet kopiëren.”

Henno Theisens: “Ouders vragen zich hier al snel af of een school niet te prestatiegericht is. Zo’n vraag wordt in geen enkel ander land gesteld.”

Zelfdodingen Heel gezond is het namelijk niet: door de druk die het systeem met zich meebrengt, is het aantal zelfdodingen onder Aziatische scholieren schrikbarend. Dat kopiëren hoeft verder ook helemaal niet, want het Nederlandse primair en voortgezet onderwijs scoort al jaren prima. Met twee collega-onderzoekers legde Jaap Scheerens in 2011 alle nationale en internationale studies over onderwijskwaliteit uit de laatste vijftien jaar naast elkaar. Met als conclusie dat er geen duidelijke aanwijzingen zijn dat de prestaties van Nederlandse leerlingen

achteruit gaan. In Europa scoren Nederlandse leerlingen consistent ver boven het gemiddelde. Wereldwijd liggen de prestaties van Nederland iets lager. Dat komt vooral door de hoge scores uit Zuidoost-Azië, waarvan het onderwijsstelsel en de cultuur zich dus maar moeilijk met die van Nederland laat vergelijken. “Iedereen is ervan overtuigd: het Nederlandse onderwijs is slecht. Maar dat is dus onzin”, spreekt Scheerens ferm. En ook Henno Theisens kan zich boos maken over het verkeerde beeld dat is ontstaan. “Als je steeds maar weer hetzelfde negatieve verhaal vertelt, doe je geen recht aan de mensen die er dagelijks keihard aan werken. Dat werkt demotiverend, terwijl je juist reden hebt om trots te zijn. Nederland scoort stevast fantastisch en zakt helemaal niet steeds verder in de ranking. Een puntje meer of minder zegt namelijk niet zoveel.” Om scores met elkaar te kunnen vergelijken, moet er volgens Theisens een zekerheidsmarge worden aangehouden van ongeveer tien PISA-punten. Dat betekent dat in de laatste PISA-test, de score van Nederland statistisch gezien niet verschilt van die van Australië (9) en die van Ierland (23) en alle landen daartussenin.

**‘MET EEN GROOT AANTAL
ACHTERSTANDSLEERLINGEN IS HET
LASTIGER SCOREN’**

Daarnaast maken niet alle kinderen de test, de proef zegt daarmee dus niet alles over het hele land. Bovendien doen er ook steden mee als Sjanghai en Hongkong, waarvan de resultaten automatisch hoger zijn door de betere economische achtergrond van de leerlingen die er wonen. En die resultaten zeggen al helemaal niets over de resultaten van het hele land. Maar wat hebben internationale vergelijkingen dan eigenlijk voor nut? “Het is altijd goed te weten waar je als land staat”, zegt Theisens. “Het geeft een beginnend inzicht in de kwaliteit van onderwijs. Als Nederland opeens niet meer in de top twintig zou staan, dan is er reden tot zorg. Duitsland, die in de eerste PISA-meting flink onder het OESO-gemiddelde scoorde, heeft het onderwijs grondig hervormd en scoort nu veel beter.”

Imago Als je de resultaten van landen met vergelijkbare onderwijssystemen naast elkaar legt, eindigt Nederland altijd in de top. Van de Europese landen scoort Finland het hoogst, (met afstand) gevolgd door Nederland. “De uitkomsten van OESO zijn vrij helder, maar ze verklaren is iets anders. Er zijn honderdduizend factoren die de kwaliteit van onderwijs bepalen”, zegt Theisens. “Finland stelt in elk geval hoge eisen aan de kwaliteit van leerkrachten. Ze nemen 10 procent aan van de beste mensen die zich aanmelden voor de, academische, lerarenopleiding. Dan is het niet zo gek dat dit invloed heeft op de kwaliteit en

het imago van het onderwijs.” (zie www.avs.nl/congres2012 voor de pdf van de presentatie van Pasi Sahlberg over de verklaringen voor het Finse succes, red.)

Verder heeft Finland een homogene cultuur, stelt Scheerens. “Met een groot aantal achterstandsl leerlingen zoals in Nederland is het lastiger om zo hoog te scoren.” Dat doen we overigens wel bijzonder goed: onze hoge positie is namelijk vooral te danken aan de hoge score van achterstandskinderen die substantieel beter is dan in andere landen. Daartegenover doen de Nederlandse toppers het juist wat minder goed, daar komt de Nederlandse mentaliteit om de hoek kijken. Theisens: “Ouders vragen zich hier al snel af of een school niet te prestatiegericht is. Zo’n vraag wordt in geen enkel ander land gesteld. Hoogbegeerdheid zien we hier als een probleem. Als decennialang de cultuur heerst van ‘doe maar normaal’ en je je als goede student niet hoeft te onderscheiden, dan moet je niet verbaasd zijn dat je dat terugziet in onze topscores.”

Trend Nederland scoort dus goed, maar het kan altijd beter. In de focus op taal en rekenen en de omslag naar opbrengstgericht werken, kunnen beide experts zich goed vinden. Al is dat beleid natuurlijk al veel eerder ingezet, weet Scheerens. “We leven in een *global economy*. Opbrengstgericht werken wordt wereldwijd steeds meer toegepast. Het is een trend die al jaren gaande is.”

De wereld verandert, de opkomst van nieuwe spelers als China en India is een feit. “Daar wordt nogal zenuwachtig op gereageerd, maar het is ook een kans”, zegt Theisens. “Het dwingt je om als land innovatiever en creatiever te zijn om te kunnen concurreren. Daarnaast wordt onze markt met 1,3 miljard mensen in China een stuk groter en er vallen daar heel wat dijken aan te leggen.”

Bovendien kun je van die culturen best wat leren, vindt

‘JE KUNT DE ONDERWIJSCULTUUR VAN EEN ANDER LAND NIET KOPIËREN’

Scheerens. “Interessant is bijvoorbeeld de grote bereidheid van leerkrachten om samen te werken, van elkaar te leren en anders te gaan werken. Kortom: om het onderwijs continu te willen verbeteren. In Nederland wordt er wel gepraat over *professional learning communities*, maar we zijn nog lang niet zo ver. De opkomst van Azië dwingt ons wellicht minder huiverig te zijn voor externe bemoeienis met het onderwijs.” |

Jaap Scheerens: “Interessant is bijvoorbeeld de grote bereidheid van leerkrachten om samen te werken, van elkaar te leren en anders te gaan werken.” Foto: Martin Bosker